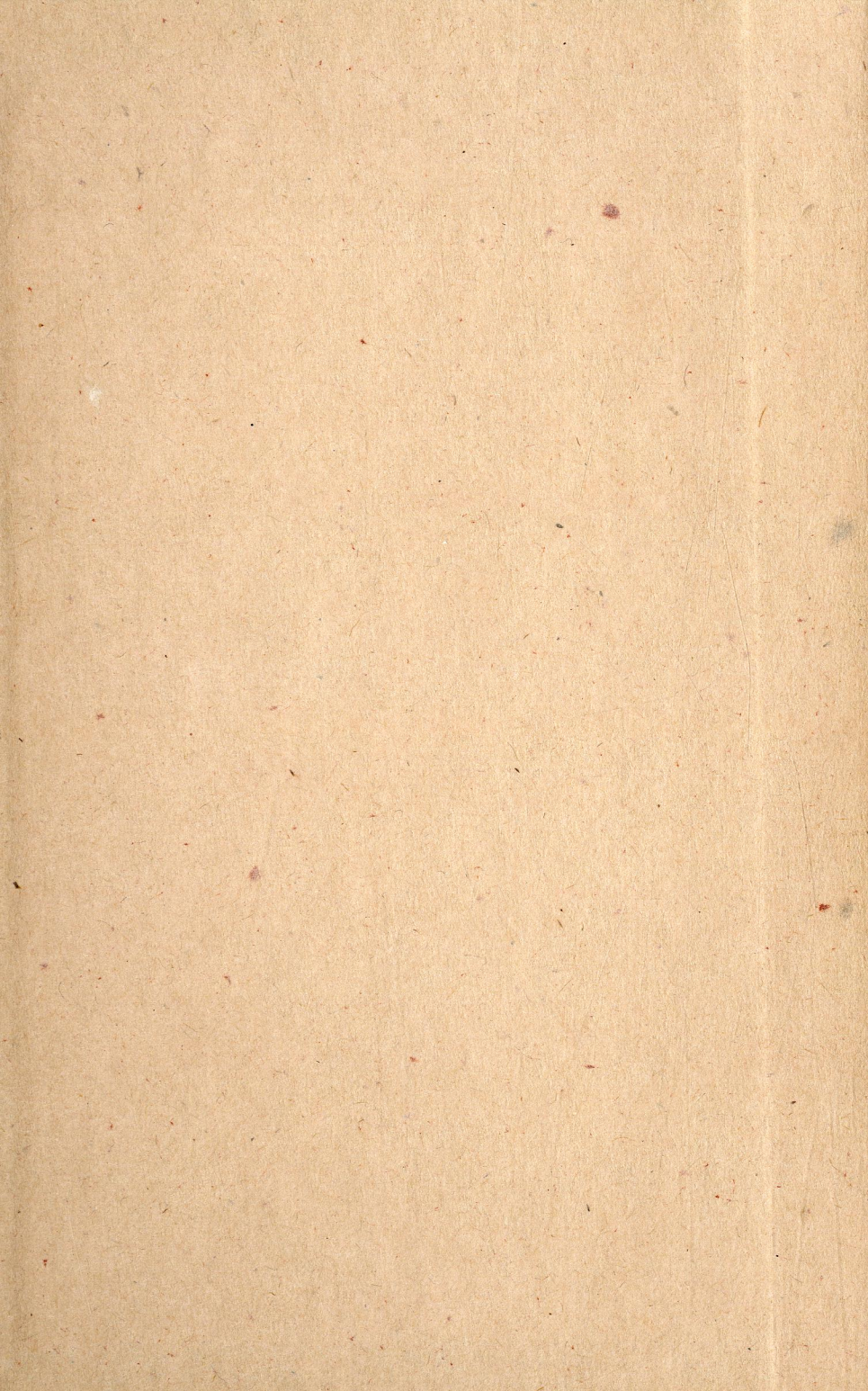

34/15.
**ВИДАВНИЦТВО ТОВАРИСТВА
„ПРОСВѢТА“ В УЖГОРОДѢ.**

— १८ Ч. 15. १८ —

Богдан Лепкий
В ГЛУХОМ КУТѢ

ЦѢНА 2 КЧ.

1 9 2 2
ПЕЧАТНЯ „ВИКТОРІЯ“ В УЖГОРОДѢ.

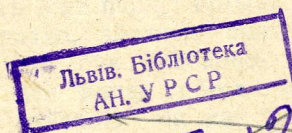
Видавництво товариства „ПРОСВѢТА“
ч. 15. в Ужгородѣ. ч. 15.

Богдан Лепкий
В ГЛУХОМ КУТѢ

~~30684~~

— Цѣна 2 Кч. —

13.121

Печатня „Викторія“ в Ужгородѣ.
1922.

Bag. 215-7/1150

Назмен

Богдан Лепкий уродився в р. 1872 в Лапшинѣ коло Бережан в Галичинѣ из священничоѣ сѣмѣ, теперъ професор гимназіи. Проживаючи у молодыхъ лѣтахъ на селѣ, мав там нагоду придивитися добре селяньському життю и горю, причиною котрыхъ была все безпросвѣтность и темнота селян. То селяньске горе и темноту, забобонность, неохоту до просвѣты описує онъ в своихъ оповѣданяхъ: В глухомъ кутѣ, Иванъ Медвѣдь, Кара, Настя, Мати, Оповѣдане дяка, На послухане до Вѣдня.

Саме того року минуло 25 лѣтъ, од коли Б. Лепкій почав писати свои творы. Окремъ згаданныхъ оповѣданъ написавъ еще много лиричныхъ стихотворѣнь, котрѣ суть окрасою руського письменства.

Яцкова ялѡвка обѣлася конюшины*) и згубла. Лежала коло ясел у стайны, як гора, а в хатѣ Яцко сварився з Яцихою.

— На що ты пустила ялѡвку на свѣжу конюшину? Господине!

— А ты на що лишив отвором ворота? Господарю!

— А ты чому их за мною не заперла?

— А в тебе од чого рѹки?

— Ты мою працю марнуєш, жѣнко!

— А ты мѡй вѣк змарнував, чоловіче!

Так сварилися цѣлу днину. . .

Пѡд вечѣр пригадали собѣ, що ялѡвку треба закопати, бо заповѣтрить подвѣря.

— Треба було дорѣзати — каже Яцко, — був бы народ розобрав пѡд недѣлю!

— Мѡй батько не рѣзник, а мати не рѣзничка — одповѣла Яциха — тай я рѣзати не вмѣю!

— Але языком, як бритвою рѣжеш. Правда?

— Коли рѣжу, то своим, а тобѣ зась до того. Одчепися од мене тай иди, зроби якій конець из ялѡвкою, бо ще ино того треба, щѡбы тебе жандарѣ забрали.

— А тебе чорты заберуть! — гукнув Яцко, переступаючи порѡг.

На подвѣрю думав собѣ, що баба правду каже. Он завинив, бо ворѡт за собою не замкнув. Ялѡвка вийшла з подвѡря, обѣлася в поли конюшины тай згубла. Але признати ѣй того не можна, бо найгѡрше, як жѣнка раз один возьме верх над чоловіком. Тодѣ вже пиши: пропало. Потѡм глянув на стайню, де лежало падло, зѡтхнув, сплюнув и пѡшов на трупарню, до Антошка, що був грабарем и сторожом од школы в однѡй особѣ. Он копав гробы, чистив учителеви чоботы и бив школярѡв рѣзкою. Як мав час, то выплѣтав кошики, пускав кров, здѡймав шкѣру з падлины и збирав роѣ. Що кому треба!

На бѣду, пѡшов Антошко на друге село з листом од учителя до учительки и Яцко вернув из нѣчим. По дорозѣ вступив до слѣпѡго Максима, що грав на лѣрѣ, а на весѣ-

*) конюшина — команиця.

лю спѣвав такѣ веселѣ спѣвы, що пянѣ бабы реготалися до розпуку, але его не застав дома. В тѣм из за дуплавоѣ вербы вылазить Абрамко, знаный з того, що жадного дѣла не цурався и любив усього спробувати тай каже: „А що, Яцку, є Антошко в дома?“

— Лихо єму є! — одповѣдає Яцко. — Десь их усѣх як навмысне повывирало.

— Не кажѣть нѣкому — говорив Абрамко — то здѣйма шкѣру.

— Та здѣймай! — одповѣдає Яцко — про мене!

Торг у торг и стало на тѣм, що Абрамко має дати три сребнѣ и шкѣра его.

Зараз пѣшли оба до стайнѣ. Жид замкнувся з серединѣ, щобы его нѣхто не бачив и заки мѣсяць зѣйшов, он покѣнчив свою роботу.

Потѣм выдрапався на пѣд, розвѣсив шкѣру на бантѣ и вернув вдоволений до дому.

Тымчасом Яцко выкотив из возѣвнѣ вѣз, запряг конѣ и заѣхав перед стайню.

На силу вытащили обое з жѣнкою ялѣвку и вѣз покѣтисся в село.

По дорожѣ ставали люде и киваючи головами, казали: „Ов, ов, ов!“

Яцко був лютый, пѣдганяв конѣ и ялѣвка скакала на возѣ як жива.

Так опинилися на „кобылячѣм“ цвинтари. Був то невеличкый кусник громадскоѣ толоки, обкопанный доволѣ глубоким ровом, на якѣм ховалося падлину: конѣ, коровы, вѣвцѣ, навѣть дрѣб. Як ишла остатна холера, то староство*) наказало, щобы зробили сей цвинтар, на що громада сильно одказувала. „Перше тѣлько людеѣ ховали, а тепер, бач, и худобинѣ цвинтару треба“, думав також Яцко. Дальше може ще якѣ метрики для коров повывдумують. Все можливе. А потѣм, то ще таке право выйде, що не худоба для тебе, але ты, хлопе, для худобы. Тѣфу!“

Яцко сплюнув, зняв драбину и скинув ялѣвку на траву. Телиця лежала як колода. Яцко вхопив рыскаль и став з пересердям копати яму.

— Не досить, що здохло, та ще єму таку параду роби! — говорив выкидаючи землю.

— Вези его, копай яму, ховай! Иги! . . . А вы тут чого? — звернувся до пѣсѣв, що чим раз блисше пѣдкрадалися до мяса. — На погрѣб прийшли? Добре. Ось тобѣ, дѣду.

*) окружный уряд.

хлѣба! — гукнув, кидаючи що найблизшою грудю землѣ. Псы розскочилися и Яцко копав дальше.

— Чого стоите? — кричав до своих хлопцѣв. — Возь-
мать батѣг та одганяйте собак!“

Хлопцѣ вхопили один батѣг, а другій лопату и вганяли за псами.

Яцко выкопав яму, змѣрив рыскалем, чи є до мѣры и скотив до неѣ ялѣвку. Потѣм скоро, разом из хлопцями, став ѣѣ засыпати землею.

А на окопѣ сидѣли голоднѣ псы и з жалем та злобою дивилися на дурного хлопа, що таку красну поживу так нерозумно марнує.

Як Яцко вертав до дому, була нѣч.

Свѣтив мѣсяць, били перепелѣ, пахло сѣно и мед.

— Буде погода, — говорив Яцко, поглядаючи на дым, що шнурком снувався з комина в гору. — И небо звѣздилося, що але!

Конѣ ишли звѣльна, Яцко не пѣдганяв их, лиш дивився довкола и думав.

— Мають люде гречку,*) як море, а я, як на злѣсть, єѣ не посѣв.

Высѣвав бѣльше ячменю, а ячмѣнь не вродився. Тай такє!

И в ту хвилю зробилося Яцкови дуже сумно. Єму здавалося, що вѣн дуже бѣднѣй, що се єму чомусь не ведеться и що для него вже нѣякого ратунку. Збѣже не дописало, ялѣвка згинула, нещастя йде за нещастям. А минаючи цвинтар, вѣн думав, як то єго вывезуть туды и як ѣн не буде журитися нѣ гречкою, нѣ ячменем, нѣ жадною бѣдою — нѣчим.

Мѣсяць свѣтив, били перепелѣ, пахло сѣном и медом. Яциха чекала на Яцка з вечераю. „Бульба перекипѣла, дѣти зголоднѣли — говорила, выбѣгаючи за ворота, — а єго нема“.

Над Глухим Кутѣм висѣло тихє, лѣтне небо. На рѣцѣ гудѣв невсыпуцѣй млин, дорогою ѣхали парубки на конях, грали на сопѣлках и спѣвали. Им на стрѣчу выбѣгали собаки, гналися за кѣньми и брехали. Довго стояла Яциха и надслушувала, ци не ѣде Яцко. А в хатѣ, на лавѣ, пѣд лямпою, сидѣв найстаршѣй сын и читав свѣжу часопись. Коло него стояло кѣлька парубкѣв и слухали. Один из них недавно пристав до читальникѣв и по єго очах видно було, що єму в головѣ якось єще не дуже ясно. Он спитав:

— А про вѣйну нѣчого не пишуть, Михайле?

— Нѣ, нѣчого.

— А, якось тут на ярмарку говорили, що нѣбы наш на Турка выбираєся.

*) гречка — татарка, поганка.

Михайло глянув на него, як батько на дурну дѣтину и усмѣхнувся.

— По що тобѣ Турка? Кобы ты того ворога змѡг, що є, то булобы добре.

И вѡн почав говорити з жаром, яких то ворогѡв хлопы мають, як они мусять боротися о кожду ложку стравы, о кождый день житя и як мусять уважати, щоби в тѡй боротьбѣ не впасти, бо хлопске житя, як безнастанна вѡйна.

— Але з мѣсця — кѡнчив поднимаючи голос, — нам не годиться утѣкати. Тхорѣ утѣкають, а дважи нѣ смѣло стають до бою. Держися, хлопе, руками и ногами землѣ, бо то твоя мѡць. Хлоп без землѣ, як рыба без воды, як листок без гилиаки, як марный пух. Ф-у-у-у! тай нема!

В ту хвилию одчинилися двери и насамперед в бѣгла мати, а так може по добромъ „отченашу,“ увѡйшов батько.

— Касина! — кричав од порога. — Новинки! Паны! Ты старый падлину вызови, а твои дѣти най новинки читають, бо они паны! Мой! — крикнув звертаючись до сына. Кинь менѣ той папѣр геть, бо тебе разом из ним за десятѣ ворота кину. Чув?

Сын выпулив очи. З роду вѣку не чув од своего батька такого прикрого слова. Що правда, то Яцко не любив анѣ читальнѣ, анѣ книжок, анѣ взагалѣ нѣякоѣ освѣты. Не знав, на що она и до чого здаться. Адже и перше люде жили без книжок та без паперѡв и було им добре. Але дѣтям не боронив „Як свое зробиш — каже бувало — то читай, кѡлько хочеш, а йно свѣтла менѣ не высвѣчуй.“

Тым дивнѣйше вразив Михайла батькѡв гнѣв. Вѡн не втерпѣв и спытав:

— А хибаж вам, татуню, щонебудь шкодить, коли я читаю?

— Шкодить! — одрубав батько. — Не люблю, не хочу, не потребу! Поки не було тых школ и тых читалень, то ще чоловѣк дыхав яко-такое, а теперь хоч из берега та в воду... Збѡже не вродило, ялѡвка згинула, роби, що хоч!

— А хибаж наша ялѡвка од новинки згинула? Таж она не умѣла читати! одповѣв Михайло.

— Що? — гукнув батько. — Ты насмѣваєшься з мене, зо своего батька? Ты мене сердиш? Мой! Тримай язык за зубами, бо хоть ты парубок, як дуб, а так тебе сперу, як смаркача.

Михайло лиш раменами здвигнув.

— Тут газета нѣ при чѡм. Они Вам нѣчого не виннѣ. А без газет и без науки нынѣ жити трудно. Нынѣ кождый жид, кождый волокита знає свѣтови лад тай туманить темного хлопа. Нынѣ треба ити вперед разом из другими, а нѣ, то перейдуть по тобѣ, як по трупѣ!

Яцко покивав головою и, насмѣваючись, сказав :

— А диви, якій мудрий! Мудрѣйше яйце од курки. А диви!

А Михайло кѣнчив :

„Тай ялѣвка може бы жила, як бы выѣумѣли читати. Ось у мене є така книжка, що пише, як коло худобы ходити, але она сама не заговорить, до неѣ треба знати письмо. ¶

— Досить! — гукнув Яцко. — Вже менѣ тѣ науки горлом лѣзуть. Гѣркій свѣте, коли сини батькѣв розуму мають учити! Од нынѣ я тут пан, я тут господар! Або слухай, або рушай на чотыри вѣтры! Я вам покажу! Я вам усѣм безголове зроблю! Я вас пороздираю! Я . . .

Але жѣнка прискочила до него, вхопила за руки и сказала :

— Чужѣ парубки слухають, спамятайся!

Яцко спамятався на хвилю, парубки поздоровкалися тай вийшли. Яцыха подала вечерю.

Бѣш мовчки. Лиш часом ложка голоснѣйше черкнула об миску и тѣльки чути було, як кѣлька ротѣв дмухало на горячу страву, а потѣм из свистом втягало єѣ до середины.

Як обтерли губы, почав Яцко на ново :

— Завтра зачнемо жати. Ты, жѣнко, лишишся в хатѣ, звариш обѣд и обѣйдеш худобу, а мы всѣ, скоро свѣт, пѣйдемо жати.

Говорив голосно и рѣшучо, як економ. Але Михайло не втерпѣв. Таку вже мав натуру, що не годен був змовчати, коли видѣв, що робиться щонебудь не так, як треба.

— Завтра буде дощ, а може и на слоту затягнєся, бо барометр в учителя чогось дуже опав. А до того я йшов нынѣ попри жито и оно мало зелене. Паньске жито до полудня и ранѣйше, а ще его не жнуть. Я раджу подождати.

— Сховай собѣ свою раду для таких, як сам, разом из якимись барометрами! розумѣєш? Я маю барометр на небѣ! Дармоѣды, ледарѣ! Робити им не хочєся, тай выгадують. Я вас буком на поле выжену, от що. И ты — обернуєся до дѣвчини, що блѣда и перестрашена куняла коло постелѣ, — и ты також пѣйдєш. Мы люде бѣднѣ, нам нема коли слабувати. Слабость то паньска рѣч, а в хлопа або жий або вмирай!

— Нѣ тату, — обозвався на те Михайло. Ганька хвора и не годна йти.

— Що? — заревѣв Яцко. — Ты знов до мене з пыском, ты . . . и кинувся з кулаками на сына. Але сын зхопив його за руки, а мати упустила горнець и знов припала до мужа.

— Що робиш? Спамятайся! Чого ты так розѣвєся нынѣ?

— Най менѣ з очей утѣкає, бо вбѣю! — верещав Яцко.

— Тѣкай, сыночку, тѣкай дѣтинко — просила мати — видиш тато нынѣ недобрѣ. Вступися!

Сын понури́в голову и вийшов . . .

Довго-довго перестрашені дїти тулилися на зап'ячку до себе, довго хлипала хвора коло постелі и довго не могла втихомиритися Ячиха, що так само щиро любила мужа, як и дїтей.

Михайло пошов зразу до стайні, де звичайно спав, але звідтам перенїсся на сїно, бо в стайні було єму за тепло и за душно.

Чистий воздух, ясне, засїяне небо и легкій западний вїтер утохомирили его. Почав думати . . . Що оно таке, що од якогось часу в их хаті пішло, як то кажуть, из Петрового дя? Давнїйше анї тих криків не бувало, анї сварок, анї проклонів, а тепер ложки стравы не мож зїсти в спокою. Давнїйше, кожде робило, що до него належало и спокій головї. А тепер не знати, чим батькови догодити. Од часу, як поїшли нещастя, з ним робиться щось поганого. Ну, хто винен? Хто казав починати процес из стрійом, хто казав злоїм людині підпалювати комору, хто казав гинути яловцї. Бїда по деревах не лазить, а чоловік на те и розум має, щоби обганятися од неї. Всї тї втрати можно було якось одбити. От, читальня хоче заложити склеп. Тільки пристань до спільки та одступи для склепу свїтлицю, а бувбы красный грїш. Або торговля покладками*). Ще той рік хотїв Михайло зайнятися нею. До мїста ж недалеко. Але татуню не дадуть. „Нема часу — гандель то жидівска рїч“ — и так усе. Або з огнем. Кілько он наговорився, аби заасекуроватися. Адже в своє товариство „Днїстер“. Та де там! „У нашом родї того не бувало, Як Бог хоче, то огонь отверне. Не годиться.“ — И вже. А прийшов огонь, тай диви, якої наробив утраты. Добре, що хата не згорїла. И поле инакше родило бы, якбы его справити. Долинку треба осушити и засїяти травою, а далекий клин засыпати мукою з костей, бо туды гною не завезе. И так из усїм. А тато замїсть того їдаться, грызуть нас и себе и нарїкають на лихї часы.

И єму нараз стало жаль свого тата. Он зрозумїв, чому той батько так змїнився, чому він нараз зробився такий напрасний и прикрый.

То так, коли в болото залїзеш, або як почне лїд под тобою ломитися. Стань, подивися спокійно довкола, подумай, куды поставити бы ногу, щоби трафити на сильний грунт — то вилїзеш щасливо. А коли ты застрашишся, та зачнеш на ослїп бовтати ногами, то залїзеш у таке, що хоч волами тягни.

„И що бы тут робити, як бы тут приступити до тата, як бы их успокоити та переконати?“ — думав Михайло и з тими думками заснув.

* * *

*) яйцями.

Короткї в лїтї ночі. Навїть нема коли розпростувати втомленого тїла. За те спить тогды камяним сном и сон той має якусь надзвичайну силу.

Як Михайло встав, то що їно свїтало. Глянув на небо — нїчого. Лиш на заходї яксь мраки, якбы дими и вїтер звідтам потягає гнилий и теплий як из печи.

Обдїшов Михайло товар и думає, чи йти до хаты чи нї. Нї, не поїде. По що драгувати батька? Переконати его не переконає, лишень шкода гнївити Бога.

Взяв сокиру и пошов до моста, що его громада чим скорше направляла, бо туды мали їхати каноны. Поки дїйшов, сонце выкотилося велике и ясне та вїдразу взяло так сильно припїкати, як у само полудне.

— Ой бїда! Буде дощ. Кобы хотї татуню не зачинали жати, бо шкода хлїба — думав Михайло — та кобы Ганька не йшла, бо ще горше з нею буде. Выгналося то як конопля тай хворує. Най их Бог боронить.

Цїлий день не йшла єму робота. Думки не давали спокою — и на серцю робилося так тяжко, як бы на него столїтний дуб завалився.

З полудня почали выступати хмари та закрыли небо, як бруднї и мокрї вереты. Під вечер почали пускати з себе дощ. Що вїтер повїє, то дощ слабне, але йде.

Наповнилася рїчка водою, выступили на дорожї калюжї, обмокли дерева, стрїхи и люде. Ще до ночи далеко, а вже свїта божого не видно, такї всюды мраки и пары. Слота. . .

— Маєте, татуню, барометер на небї — думав Михайло вертаючи домів. Був змучений и такий обмоклий, що аж пара з него била. Хотїв чим скорше достатися до теплого и сухого кута.

В своїй улицї здыбав молодшого брата. Бїг у село.

— А ты куды?

— По оцет до корчмы. Ганька вмирає.

Михайла якбы хто ножем шпигнув. И жаль и злїсть нараз ухопили его сердце, як у зелїзнї клїщї.

— А що, не казав, не казав? — говорив, вступаючи в хату.

Ганька лежала на лавї, блїда як смерть. Великї, синї очи дивилися жалїбно у стелю. На устах була кров.

Мати клячала коло неї и киваючи головою, приговорювала крїзь сльози:

— Робїтнице моя! Дївонько моя! Якже ты мене лишаєш? Казала я, не спїшися, казала я, спїчни собї, дїтино, а ты все перлася вперед, згубила тебе твоя скорость, доню!

А батько сидїв из люлькою в зубах коло скринї и бурмотїв до себе:

— Насїлася доля на мене, тай годї. Що крок, то вовк, що два, то бїда. Ого! Пропав я, як пес на ярмарку!

Коли побачив сына, то втих и голову спустив на саму скриню. А Михайло лиш глянув, що є, и пошов запрягти конѣ. Навѣть нѣхто не знав, що вѣн поѣхав по лѣкаря до мѣста.

Тым часом из Ганькою було дуже погано.

Навѣть оцет, якого випила мало не цѣлу склянку, не помѣг ѣй, а здавалося, що гѣрше пошкодив. Стягала ногами и з болю так страшно кричала, що сусѣды не годнѣ були спати. Серце, тай серце!

— Нема що, чоловіче, каже Яциха — йди по Горпину!

За малу хвилю привѣв Яцко Горпину, червону, розхрѣстану, пяну.

— Всьо, кумонько, я лишила, а до вас прибѣгла, — говорила цѣлуючи Яциху. — Вы в мене першѣ! Вѣйтиху*) лишу, писариху лишу, а до вас прийду, бо дуже вас люблю! Але принесѣть, мои милѣ, хоч пѣв кватирки, бо най ся проч каже, так мене в серединѣ рѣже, що крий Боже!

Принѣс Яцко пѣв кватирки, випила Горпина, закусила часником и цукром та взяла оглядати хвору.

— Коло серця тебе, донечко, коле и в грудях, кажеш, спирає и голова так, якбы трѣснути хотѣла — то вроки. Стрыйна, дѣвонько, врекла тебе, бодай ѣѣ всѣ дѣдьки наврѣкали, бодай она долѣ не знала, вѣдьма погана! Таку ладну дѣвчину зѣпсувати, гей, гей, гей!... Нема чуте, нѣчого гѣршого, як поганѣ очи. Гѣрша в них ѣдѣ сидить як у змиѣ. Най нас Господѣ милосердный боронить та заступить од такоѣ бѣды! — говорила звертаючись до родичѣв. — Але налийте, прошу вас, ище капку, бо в горлѣ сухо стало. Розмовляти не годна.

Випила, закусила и далѣ оглядала.

— То вы ѣй оцу дали, то добре. Оцет од усякоѣ хвороты помагає. Теперѣ мы ѣй вугля скинемо и буде, як рукою оняв. З недѣлѣ пѣйде ваша донька в поле, а йно уважайте, бо то молоде, дурне и скорє, як молодой кѣнь.

Подала Яциха Горпинѣ з мисника нову миску, наляла з коновки воды и нагорнула з печи червоного вугля. Горпина дмухала на воду, приговорювала до вугля и над мискою на вѣдлив махала. Потѣм жар зсыпала до миски.

Зашипѣла вода и засичало вугля, а Горпина казала, щобы так лихѣ очи шипѣли, як будуть у смолѣ кипѣти та доповѣдала, щобы так погана душа, що вроки на дѣвку навела, на сам спѣд пекла впала, як те вуглє на спѣд миски падало.

— На лѣсы, на боры, за десять горы, в багно та трѣстя йди! — кричала, вымахуючи руками та бѣгаючи довкола миски. Од того вѣтер робився, гасив лампу та холодом вѣяв по лицю Яцка и Яцихи.

— Гу—у! Як страшно! — и хвора з безнадѣйною розпукою дивилася на розхрѣстану вѣдьму та на ѣѣ чары.

*) жену сѣлького старосты.

— А що? Не казала? А не казала я? Вроки. Ще й як! О! Дивіть, як поспало вугля. О! . . .

Потім набрала з миски вугляної води, обмыла хворі руки, ноги і казала напиться з поганої, брудної долоні. Потім сама випила, але не воду, а горілку, оперла голову об стіну і захропіла на всю хату. Навіть крик хворої, що потрясав тихими стінами, не міг її збудити.

— Вставайте, кумо! — благала Яциха, стягаючи її з лави. — Ганька вмирає!

Горпина зорвалася і як шалена бігала по хаті. Зачепила собою об підлогу, то об скриню, бо така була п'яна, що не могла вдержатися на ногах.

— Ножа, сорочки, хутше!

Подали їй ніж і зодмили з хворої сорочку.

Горпина стояла посеред хати з ножем у правій руці, з сорочкою в лівій і хитаючися, як Жид на молитві, мляскала заслиненими губами і щось такого говорила, чого ніхто не міг зрозуміти і чого, мабуть, сама не розуміла. Потім ніж перепустила через сорочку, зараз його підняла і з розмахом вбила в одвірток.

Потім упала на лаву, оперла голову об стіну і в друге захропіла. По хаті, якби хто канонами котив.

Хвора на хвилю втихла. Яцко лежав на скрині, а Яциха дивилася на п'яну Горпину, як Жид у лице чудотворного рабина.

Нараз хвора зорвалася і почала кричати, аби її добили, бо не витримає.

Знов збудили Горпину і вона знов бігала по хаті, як у горячці, а потім казала класти до серця горячі приклади.

А їй те не помагало, а як коло півночі приїхав лікар, то вже не було кого лікувати.

— Як можна — говорив до родичів — як можна хворій на серце давати оцет п'яги та ще хто знає який і класти горячі приклади? Я казавби ту бабу до темниці замкнути, ту п'ячку!

— Коби знати — одповів Яцко, оттак, аби щось сказати, а в душі подумав собі: „Так мало бути, такий кінець“.

То було в суботу, а в понеділок поховали Ганьку. Людей зійшлося багато, як звичайно в слоту. Яцко приніс горілки, спекли хліба, зварили пироги і народ гостював, як на празнику.

Коло полудня вынесли тіло з хати і поклали на воз. За возом йшла Яциха і голосила: „На когоч ти мене покидаєш, робітниче моя? То я тобі весільячко зготовила, доню, з сырою землею, з темною могилою, з білою березою. Чому ти мені малою дітиною не вмерла, не булобы такого жалю! Ой, ой, ой!“

А дощ падав, а вѣтер вѣяв, а дзвоны на дзвоници дзвонили. Як минали церкву, то зашумѣли старѣ, высокѣ липы, потрясли гиллям зеленым и кинули кѡлька капель срѣбноѣ росы на бѣлу труну.*)

А як переходили попри поле, то кланялося Ганцѣ коло-систе збѡже, як добрѡй робѡтницѣ.

Заскрипѣли цвинтарнѣ ворота и дружбы повели молоду не до престолу, а до гробу.

Нараз выглянуло сонце, освѣтило цвинтарнѣ березы, обсушило людей и кѡлька промѣнѣв ясных кинуло до чорного гробу, щобы Ганцѣ не було так дуже темно.

Люде ходили помѣж могилками та перечилися, де хто лежить, а дѣти лазили по вышнях, шукали по окопѣ суніць або гойдали спорохнѣлыми хрестами. Родичѣ гонили их до хат.

Як люде вертали в село, то говорили, що покойниця вмерла од врокѡв, проклинали поганѣ очи та шептали собѣ до уха, що Яцкови не ведеться, бо єму хтось таке натворив.

Яциху потѣшали газдынѣ, що єѣ донька пѡйде просто до неба, а Яцка жалували газды, що пѡд самѣ жнива втратив одну пару робочих рук.

Яциха ишла червона од слез и пѡдпирала голову рукою, якбы єѣ втримати не годна, а Яцко хитався, як дѣд.

Усѣ казали, що вѡн остатным часом щось дуже по-старѣвся.

* * *

На другій день, хто лиш устав, бѣг до окна дивитися, чи буде погода.

Але де там! Розкислося, як у пѡзду осѣнь, якбы пѡсля Покровы.

На дорозѣ болото, на долинах вода, на лѣсах дыми. Роби, що хоч! Навѣть воробцѣ почали журитися. Злѣталися стадами до села, обсѣдали голоднѣ змоклѣ плоты та цвѣрѣнкали.

А пѡд вечер стада чорных ворон перелѣтали над селом из гамором та криками.

Яцко ходив хмарный, як те слотливе небо, до нѣкого не обзывався, лиш зѡтхав та бурмотѣв пѡд носом:

— „Пропала мое праця, пропав и я . . .“

Але в четвер показалося сонце. Бѡже! Як нараз повеселѣло на свѣтѣ, як зазеленѣлася трава и листья, як усьо росло та доспѣвало на очах!

Пѡшов Яцко перекладати копы.

Зняв одну шапку, глянув та лиш покивав головою. Стебло зелене як рута, пахне квѣтем и росчиною, а така од него горючка бѣ, що аж у носѣ крутить.

Сѣв Яцко тай думає.

*) деревище.

— Правду казав Михайло. Видно, що тѣ книжки тай тѣ науки все таки щось нѣби знають. Треба було послухати сына.

Думає, коли чує — хтось йде.

Якѣсь сторонекѣ жѣнки.

— Дай, Боже, щасливо!

— Дай, Боже, й вам!

— А туды то дорога до Кривого?

— До Кривого? — повторяє Яцко и розглядається довкола так, якби дорогу згубив. — Идѣть просто, а потѣм коло панотцевоѣ нивки на право и знов просто аж до моста, а з моста скрутите на лѣво аж до Мартиновоѣ вербы, а там уже вам люде покажуть.

Жѣнки подяковали тай пустилися йти, якби они справдѣ знали, котра то пан-отцева нивка и котра Мартинова верба. Але Яцко спинив их.

— А вам до Кривого за чим?

„Идемо до того хлопця, що, може чули вы, людей лѣчить и всяку всячину знає.

— То там є такий хлопець? А я нѣчого не чув.

„Та же є. Од нас якось тут возили жѣнку, що має чорну хоробу и помѣг. Або знов одному богачеви дѣти не хотѣли ховатися тай також помѣг. На всьо кажуть, поможе.

— А вам до того хлопця яке дѣло? — спитав Яцко.

Жѣнка засоромилася, а друга одповѣла за неѣ.

— Богато говорити, а мало слухати.

— Ага! притакнув Яцко, нѣбы вдоволений одповѣдю, але з очей видно єму було, що хотѣв щось бѣльше довѣдатися про того незвычайного хлопця.

— То, кажете, — почав по хвили — що вѣн усьо знає? А може вѣн удає та людей дурить?

„Не кажѣть того! — почали обѣ жѣнки нараз. — Грѣх казати. Таких як вѣн, то йно десять на цѣлѣм свѣтѣ, якій свѣт великій. Навѣть найстаршѣ люде кажуть, що не видали. То, говорятъ, Господь милосердный змилувався над грѣшными людьми та пѣслав його, щоби нам радив: „Най, — каже Пан Бог — бѣдный нарѣд не марнуєся, най з голоду не гине и за море не втѣкає.“ А паны, як провѣдалися, що й куды, тай зараз жандармѣв пѣслали, щоби приставити такого, а такого хлопця до суду. Ну, нѣчого. Приходить вѣн до суду, а паны зараз до него:

— То ты, — кажуть, — хлопча, нѣбы всьо знаєш?

— Усьо, як усьо, бо тѣльки Пан Бог єсть усевѣдучій, але знаю богато такого, чого нынѣ не знають.

— Ну, щож такого?

— А щобудь. От возмѣм на те, кѣлько в вас грошей в кишени.

— А кѣлько, кѣлько? — зацѣкавились паны.

А вѣн тоды на небо глянув, тѣльки подумав тай каже:

— Два сръбнѣ, ще ѣ двѣ шѣстки и чотыри новѣ.

Пан до кишенѣ, перечислив тай тольки рукою дав знак, абы его пустити на волю. И из тоѣ поры вже его не займають. Боятся!

— Велика Божя сила и велике его млиосерде над нами грѣшными! — сказав на те, зотхаючи Яцко.

— Ну, але якже з ним зробилося, що вѣн такий мудрый вдався? Чи так ему од роду?

— Деж там? Дитиною, кажуть, був вѣн хирлявым та нагульковатым. Даякѣ хвороты его чѣпалися,

— То так нечистый хотѣв его збавити — втрутив Яцко.

— Цѣлыми днями — оповѣдала жѣнка — лежить бувало, як зимою то на припѣчку, а як лѣтом — то в борознѣ, в городѣ тай дивиться на небо.

А небо сине покрыте бѣлыми хмарками. Раз якось у саме полудне каже ѣн до своѣй матери, а его мати бѣдна вдовиця: — „Я вже всьо знаю мамуню“.

И з тоѣ поры знає . . . Ну, але нам пора! Заговорилися мы з вами, а дорога далека! Бувайте здоровѣ!

„Идѣть здоровѣ! — одповѣв Яцко. Та най вам Бог допоможе, щобы вы дозналися, чого вам треба“.

— Дай Боже! Дай Боже ѣ вам! одповѣли жѣнки, спускаючись из меж на дорѣжку. За хвилю зникли межы буйными нивами и тольки их червонѣ хустки з бѣлыми очѣпками котилися по філях колоса, як два блуднѣ огонки на болотѣ. А потѣм згасли . . . Довго дивився Яцко за ними, так довго, аж у головѣ dospѣла нова гадка.

„Коли другим помагає, то и менѣ допоможе!“ казав вертаючи домѣв.

На другій день пѣшов.

Лишив жито, лишив иншу роботу, що за слоты прибиралася, и потяг до Кривого. Выйшов раненько, а перед полуднем був на мѣсци.

Знайомѣ жѣнки выходили саме з подвѣря, як ѣн входив.

— А що?

„Нѣчого.“

— Порадив?

„Чомуж бы нѣ!“

И розойшлися.

Чекав Яцко яку годину, заки на него прийшла черга.*) А як его до хаты кликали, то ноги пѣд ним тряслися, як у пропащихи. „Чи порадить?“

Хлопец насамперед говорив из ним досить довго про всякѣ рѣчи, а потом нараз узяв Яцкови казати, що ему, себѣ Яцкови, не ведеться и що ѣн, Яцко, має дуже велику журбу на серцю.

Яцко лиш головою кивав.

*) ряд, очередь.

А потѣм хлопчина вылѣз на лаву и достав изза образа свяченоѣ лозы. Яцко спершу настрашився, бо гадав, що ѣн хоче его бити, але хлопець натяв з тоѣ лозы трѣсок, збрав их у жменю, замкнув и потряс, як дѣти орѣшками в забавѣ. Потѣм приступив до печи и высыпав патички назад на припѣчок.

„Вашу хату, — говорив, вдивляючись у розсыпанѣ патички, як у книжку — вашу хату так майстры заложили. Треба єѣ на друге мѣсце пересунути, розумѣете?“

— Та нѣбы розумѣю, але то великій клопѣт.“

„Клопѣт ваша рѣч, а моя рѣч сказати, що знаю. Коли хочете, щобы вам знов на добре повернулося, то пересуньте хату лѣвым углом на пѣвнѣч аж до тоѣ вышеньки, що на краю садка . . . Се мое слово“. Потѣм хлопець збрав патички до купы и кинув в огонь. Патички занялися, та спалахнули и щезли в однѣй хвили.

Яцко вернув до дому.

Як пересунути, то пересунути нема що!

Треба так якось робити, щобы сын не видѣв, бо буде спияти. Таки нынѣ пѣйти по сусѣдах и просити их на завтра рано, так по обѣдѣ, як сонце в хлопа пѣдойде на небѣ.

Заки Михайло верне з роботы, хата буде рушена, а тогды ѣ ѣн сам мусить помогати. Як погадав, так и зробив.

. * * *

Михайло, як звичайно, зараз по обѣдѣ пѣшов до роботы, все таки до моста, що его для войска направляли.

И нынѣ, як тыждень тому було єму на серци так тяжко, якбы его столѣтний дуб придавив.

И нынѣ, обробляючи сокирою колоды, думає собѣ, як то зарадити лихови. И нынѣ, зѣтхаючи, шептає: „Най их Бог стереже“.

Ще до полудня було з година часу або ѣ бѣльше, як прибѣг его молодшій брат, Гриньо.

„Кидай всьо и бѣгай до дому!“

— А що там знов?

„Татуньо хату сунуть.“

— Чи ты здурѣв, чи тобѣ що сталося?

„Не здурѣв, а йно правда. Скликали людей и сунуть, бѣгай. Михайло ткнув барду за ремѣнь и пустился в село. Зразу ѣшов, а вѣдтак бѣг як кѣнь.“

Од церкви видно було их обѣйстя, як на долоны. Глянув . . . Народу повне подвѣря, а такій крик, якбы горѣло.

Однѣ зносять до коморы одѣж, посуду, тощо, а другѣ тащать останки печ и з хаты, иншѣ пѣдкопали пѣдвалины та сунуть пѣд них грубезнѣ круглѣ колоды, як валы. „Подай! Бѣгай! Бери! Тримай!“ — лунає по цѣлѣм селѣ. Бѣготня та

метушня, як у муравлиску. Однѣ других потручують, однѣ других не розумѣють, як звичайно, коли хто дуже спѣшитъ.

Михайло лиш за голову вхопився. „Боже! Що они роблять? Подурѣли!“ — и пустився бѣгти не дорогою, а городами на впростець, куды ближе.

„Кобы скорше, кобы их спинити, бо хата стара, не витримає!“ — думає, перескакуючи борозды та пересажуючи плоты, як пес.

Ще оден сад и два города, а там вже своя улица — и Михайло бѣжить ище скорше.

„Бери шнур! Подпирай стѣну! Довбня де?“ — лящить йому в ухах.

„Спинѣться люде! Чекайте мене! — кричить Михайло з сусѣдного подѣря.

Але нѣхто его не чув, нѣхто не слухає.

— „Пѣдважуй хату колами! Тягни шнур! Ану, гей!“ И кѣльканацять пар рук пѣдносить пѣдвалины з того мѣсця, на якому они перележали кѣльканацять лѣт, а рѣвночасно кѣльканацять дужих хлопских печей подпирає бѣчну стѣну, щоб ѣѣ пхнути вперед. Иншѣ пильнують валѣв, впрягаються у грубезнѣ воловоды, як у шлѣѣ. „Головы розвалю“ кричить несамовито Михайло. „Лишѣть!“ але в ту хвили пошпортуєся на перелазѣ и паде.

„Гейже враз! Раз, два, три!“ — приказує Яцко.

Натягаються людськѣ жили, трѣщать грубезнѣ шнуры, моцуються спорохнѣлѣ бальки.

Стрѣха пѣчинає колыхатися, хата хитаєся, якбы розмахувалася до великого скоку — и нараз из пекольным ломотом и гуком паде, як дуб, сторощений од грому.

Трѣск, грохѣт и прох. А потѣм тихо.

Народ розскакуєтьсѣ на всѣ стороны и здалека приглядаєтьсѣ безобразной, величезной купѣ дерева, соломы и глины.

„Свят! Свят! Свят!“

„А деж Яцко? Де подѣвсѣ кум Яцко?“ — одзывается котрыйсь из сусѣдѣв.

„Де мѣй чоловѣк?“ — кличе несамовито Яциха. — Вы вбили мого чоловѣка!“

Хлопы кидаются на звалища и за годину добувають розмяжджене тѣло.

* * *

13.121

0148 (1986)

3416

Выдавництвом товариства вийшли слідуючі книжки:

Ч. 1. Что то „Просвіта“. — Василя Пачовского	1—	Кч
Ч. 2. Чорт на весілю. Оповідання из житя Верховинців.
Лукача Демяна	3—	Кч
Ч. 3. Выбор из поезій Стефана Руданьского (веселі верши).	3—	Кч
Ч. 4—7. Історія Подкарпатської Руси. ч. I. — В. Пачовского	12—	Кч
Ч. 8. Чим и як гноити. — М. Творидла	2—	Кч
Ч. 9—10. Добродітель превисшаєт богатство — народна
ігра в 3 діїствіях — А. Духновича	5—	Кч
Ч. 11. Вертеп, різдвяна ігра на три дії. — М. Підго-
рянки	450	Кч
Ч. 12 „За готар,“ оповідання из сільського житя. — Ольги
Кобылянської	2—	Кч
Ч. 13. Чого нам вчитися од данських селян. — М. Творидла	350	Кч
Ч. 14. Пошестіть хвороты на Подк. Руси, як их лічити и як
од них сокотити ся. — Др Ал. Манацького	6—	Кч
Ч. 15. В глухому куті. — Б. Лепкого	2—	Кч

Одділ музикальний:

1. Подкарпатські співанки для хору — перший десяток —
уложив О. Кізіма	10—	Кч
2. Гры и забавы для дітей для ужитку в захоронках и
школах. — зложив. М. Рошахівський	7—	Кч

Одділ літературно-науковий:

1. О письменном языкѣ Подкарпатских Русинов. — А.
Волошина	6—	Кч
2. Літературні стремління Подкарпатских Русинов. — Д-ра Б.
Бирчака.		

Печатаються:

1. Поезії А. Духновича.
2. Історія Подкарпатских Русинов ч. II. — В. Пачорского.
3. Выбор поезій — Т. Шевченка.

**Замовляти мож в канцелярії „Просвіты“
Ужгород, Капітульна 10.**

۱۳۱ ۳۴۱۱۵۶